

Nye veier i norsk språkpolitikk?

Berit Øksnes Gjerløw, Kultur- og kirkedepartementet

Kjære medlemmer og ansatte i Norsk språkråd, foredragsholdere, kommentatorer og andre innbudte!

Dagens seminar er et arrangement som er forberedt i regi av Norsk språkråd. Det representerer samtidig startskuddet for den utadrettede delen av en omdanningsprosess som departementet har ansvaret for: Dette at Norsk språkråd skal erstattes av det vi har omtalt som et kompetansesenter for norsk språk. En rent foreløpig betegnelse som først og fremst er der for å vise at det er en institusjon som er ulik Norsk språkråd.

La meg likevel understreke at det omdanningsarbeidet som nå pågår, i bunn og grunn er svar på tanker og ideer som Språkrådet selv har kommet med.

Ofte kan det være nødvendig, men som vi vet ingen selvfølge at en etablert institusjon på egen hånd tar initiativ til å vurdere sin egen funksjon og organisasjon i lys av de endringer som skjer i de ytre omgivelser.

Jeg vil på vegne av departementet uttrykke anerkjennelse for det engasjement og den innsats som er lagt for dagen særlig fra styrets og ikke minst styreledernes side. Gjennom mange år har de lagt til rette for en nyorientering av Språkrådets virksomhet. Gjennom de initiativ som er tatt og de innspill som er kommet, har også vi blitt utfordret til å legge større kraft i arbeidet med omlegging av Språkrådet enn det vi kanskje ellers ville hatt foranledning til.

Første gang dette spørsmålet ble presentert for Stortinget, var i den meldingen om målbruk i offentlig tjeneste som Bondevik I-regjeringen fremmet rett før jul i 1997. Meldingen bygde på et omfattende notat fra styret, som drøftet mulige endringer i Norsk språkråds arbeidsoppgaver og organisasjonsform.

Et hovedbudskap var at Norsk språkråd måtte bli en mer utadrettet organisasjon som arbeidet mer med informasjon og holdningsskapende tiltak. Det måtte legges større kraft i arbeidet for å motvirke såkalt domenetap. Dette var eneste måte å sikre at norsk språk også for framtidige generasjoner kunne oppleves som et fullgodt kultur- og bruksspråk på alle områder. Dessuten skulle normeringsarbeidet nedtones, og man ville legge til rette for at det i fremtiden ble mindre behov for hyppige rettskrivningsendringer. Endringer burde helst skje i form av mer helhetlige reformer.

Det var også i samsvar med tankene i meldingen fra 1997 at sekretariatet i Norsk språkråd etter hvert ble tilført to stillinger som skulle arbeide med forholdet mellom språk og informasjonsteknologi.

I årene etter 1997 arbeidet Norsk språkråd på egen hånd videre med bl.a. å vurdere organisatoriske endringer. Men i stortingsmeldingen om målbruk i offentlig tjeneste høsten 2001 konstaterte departementet at det som var fremlagt som resultat av dette arbeidet, ikke pekte ut noen klar vei fremover. Unntaket var forslaget om å samle ledelsen av sekretariatet i en ny direktørstilling. Dette er nå gjennomført.

Det vil vel alltid være grenser for hvor langt en kan vente at en etablert institusjon vil kunne gå i å endevende sin egen organisasjon og sin egen stilling. Særlig vanskelig vil dette kunne være for et rådsorgan.

Språkrådet ønsket et utvidet representasjonsgrunnlag, noe som ikke så lett har latt seg kombinere med behovet for å holde rådsforsamlingen på en håndterlig størrelse.

En mer grunnleggende omorganisering av statlig virksomhet kan da heller ikke overlates ene og alene til institusjonen selv. Ansvar for dette må nødvendigvis ligge hos departement, regjering og storting.

Da departementet høsten 2002 la saken fram for Stortinget, understreket vi at det var tale om å etablere en ny institusjon i stedet for Norsk språkråd. Vi gav samtidig til kjenne at det ville bli lagt til rette for medvirkning fra Språkrådets organer og representanter så langt dette er naturlig når det er Språkrådet selv som er gjenstand for vurdering.

Dette er fulgt opp bl.a. ved at departementet i stor grad har konsultert styrets leder og nestleder på forhånd i forbindelse med de viktigste tiltak som hittil er gjennomført. Det betyr ikke på noen måte at styret eller styrelederne hefter for de skritt som er tatt; dette er alene vårt ansvar. Men vi har opplevd kontakten som konstruktiv og positiv og har fått en rekke nyttige innspill, bl.a. i forbindelse med de ulike dokumenter som er utarbeidet.

Overfor Stortinget har departementet understreket at et rådsorgan av Norsk språkråds type ikke nødvendigvis er den mest tjenlige modell for organisering og forankring av den nye institusjonen som skal etableres. Ambisjonen er å gi den et bredere fundament blant språkbrukerne enn det som kan oppnås gjennom formell rådsrepresentasjon.

Dette er et viktig anliggende for oss og et hovedbudskap i det høringsdokumentet vi sendte ut 20. januar. Språket angår oss alle; det er ingens eksklusive eiendom. Det gjelder derfor å finne fram til nye kontaktformer og åpne opp for reell medvirkning utover det som kan skje gjennom formelle posisjoner i den nye institusjonen.

Omdanningsprosessen har hittil vært konsentrert om mye nødvendig forarbeid, med bl.a. intern informasjonsinnhenting og organisasjonsgjennomgang, tilsetting av direktør og videre tilrettelegging. Gjennom det høringsdokumentet som nå er sendt ut, har vi i tillegg lagt opp til bred ekstern medvirkning i prosessen.

Ved siden av spørsmålet om den samfunnsmessige forankring er høringsinstansene invitert til å fremme synspunkter på aktuelle språkpolitiske utfordringer. Vi ønsker å framskaffe grunnlagsmateriale for arbeidet med å utforme et strategidokument for den nye institusjonen. Selvsagt står det alle fritt å ta opp også andre spørsmål som gjelder omdanningsprosessen og den nye institusjonens arbeid og innretning.

I den videre prosess med omorganisering og oppbygging av den nye institusjonen vil direktøren spille en sentral rolle. Jeg vil ønske Sylfest Lomheim lykke til med den spennende, men også utfordrende oppgaven han så vidt er kommet i gang med. Vi er svært tilfreds med at vi har fått en så profilert fagmann som Sylfest Lomheim til å påta seg denne oppgaven.

Det som skal skje framover, er at departementet om kort tid vil oppnevne et interimsstyre til å lede den interne omdanningsprosessen sammen med direktøren. Interimsstyret vil også overta de funksjoner som hittil har vært ivaretatt av det styret som tidligere er valgt av rådet selv. For å sikre en viss kontinuitet i overgangsfasen vil rådet bli representert i interimsstyret gjennom de to valgte seksjonslederne. Styret vil bli sammensatt av personer som ikke er medlemmer av Norsk språkråd.

I månedsskiftet mars/april vil regjeringens kulturmelding bli behandlet i Stortinget. Forutsatt at stortingsbehandlingen ikke tilsier noe annet, tar vi sikte på nokså umiddelbart deretter å fremme forslag om opphevelse av lov om Norsk språkråd. Det er unødvendig med lovhjæmmel for å etablere den nye institusjonen.

Fristen for å komme med innspill i omdanningsprosessen går ut 20. april, og de innkomne høringsuttalelsene vil bl.a. danne grunnlag for utarbeidelse av et strategidokument for den nye institusjonen. Det er forutsatt at dette arbeidet skal skje i regi av interimsstyret. Etter at høringsuttalelsene foreligger, vil det ellers bli arbeidet videre med å vurdere hvordan den nye institusjonen skal organiseres og styres, og hvordan man tenker seg den videre samfunnsmessige forankring.

Det er forutsatt at departementet skal komme tilbake til Stortinget også med disse spørsmålene i løpet av 2004. Dersom alt går etter planen, vil den nye institusjonen formelt kunne etableres med virkning fra 1. januar 2005.

Jeg vil benytte anledningen til å takke alle rådets medlemmer for det arbeid dere har nedlagt i Norsk språkråd. Samtidig retter jeg en sterk oppfordring til dere alle, både medlemmer og andre tilstedeværende, om på ulike måter å engasjere dere også i den nye institusjonens virksomhet.

Jeg vil videre rette en særskilt takk til fagnemnda og andre særlig involverte, først og fremst i sekretariatet. Dere har nedlagt stor innsats gjennom flere år for å legge til rette for en opprydning i rettskrivning innenfor nynorsk og bokmål. Departementet vil behandle det som nå foreligger, med den grundighet det fortjener. Som det er angitt både i den siste meldingen om målbruk i offentlig tjeneste og i kulturmeldingen, vil et overordnet hensyn være å legge til rette for fremtidig stabilitet i rettskrivningen.

Dermed vil trolig det tradisjonelle normeringsarbeidet kunne nedtones slik Norsk språkråd også selv har forutsatt, og den nye institusjonen vil i større grad kunne konsentrere seg om andre og mer påtrengende oppgaver.

Det er i kulturmeldingen uttrykt en ambisjon om at den nye institusjonen skal legge mye av innsatsen sin i saker som kan vinne bred oppslutning hos dem som er opptatt av vilkårene for norsk språk i vid forstand. Dette på tross av at de kan ha ulike syn i mer tradisjonelle språkpolitiske spørsmål. Samtidig er det understreket at de gamle motsetningene ikke kan stikkes under stol, og at disse er en del av et verdifullt språkpolitisk engasjement.

Her ligger det kanskje et dilemma for den nye institusjonen, men også en spennende utfordring.

På den ene siden er språket vårt viktigste kulturelle felleseie, og – som det er sagt – for oss nordmenn er norsk verdens beste språk! Derfor bør vi stå sammen om å forsvare det, pleie det og videreutvikle det.

Men vi kommer ikke utenom at språk også er makt; noe som nylig ble reformulert i den offentlige makt- og demokratiutredningen.

Begge disse perspektivene på språket må vi ha med oss i arbeidet videre, og jeg vil ikke bli overrasket om de vil komme til uttrykk også på seminaret her i dag.

Mange spørsmål er enda ikke avklart. Det er en naturlig konsekvens av at vi ønsker en åpen prosess der vi vil ha plass for ulike tanker og ideer.

Med dette: Takk for oppmerksomheten og lykke til med dagens seminar!